

Vestfold og Telemark
FYLKESKOMMUNE

Klimabudsjett

Innhold

Innhold	1
1 Klimabudsjett	2
1.1 Styringsverktøy for våre klimamål.....	2
1.2 Økte klimagassutslipp i Vestfold og Telemark i 2018.....	3
1.3 Fremoverlent industri og næringsliv i Vestfold og Telemark	5
1.4 Klimabudsjettets tiltaksliste	9

1 Klimabudsjett

Dette er det første klimabudsjettet Vestfold og Telemark fylkeskommune utarbeider. I budsjett og økonomiplan for 2020-2023 var det for første gang et kapittel som omtalte regionens klimautfordringer. I år har vi forsterket og utvidet dette arbeidet. Klimabudsjettet er en politisk bestilling, og dette verktøyet vil gi de folkevalgte et samlet blick på klimaarbeidet i fylkeskommunen. Målet er at klimabudsjettet over tid skal være et verktøy for å oppnå Vestfold og Telemark sitt klimamål. I tillegg skal det bidra til å nå de to prioriterte satsingsområdene til Vestfold og Telemark fylkeskommune:

- Verdiskaping gjennom grønn omstilling
- Samhandling for å løse komplekse samfunnsutfordringer

Arbeidet med klimabudsjett er nybrottsarbeid, både i vår organisasjon og i Norge. Det er utfordrende å finne nødvendig statistikk og tallgrunnlag, og det tar tid å bygge nødvendig kompetanse i organisasjonen. Mange kommuner og fylkeskommuner jobber med dette, og det vil i årsskiftet 2020/2021 komme en veileder som i større grad legger til rette for en standardisering av arbeidet med klimabudsjett for kommuner og fylkeskommuner. Klimabudsjettet vil i årene som kommer utvikle seg ettersom tallgrunnlaget og systemene blir bedre, teknologien forbedres og samfunnsutviklingen i stadig større grad vil preges av at klima står høyt på dagsordenen.

I fortsettelsen vil sammenhengen mellom fylkeskommunens overordnede målstruktur og klimabudsjett beskrives. Deretter omtales klimaregnskapet for direkteutslipp på samfunnsnivå for regionen, og fordelingen av utslipp mellom sektorer. Videre er det en beskrivelse av klimamålene i industri og næringsliv, transportsektoren og landbruk, samt fylkeskommunens rolle i å støtte opp under disse målene, og hvordan fylkeskommunen kan fortsette å bygge opp under gode initiativer i regionen. Deretter følger klimaregnskapet for fylkeskommunens drift, før selve tiltakslista i klimabudsjettet presenteres. Tiltakslista viser konkrete oppgaver fylkeskommunen skal jobbe med i årene fremover, med hovedfokus på 2021.

1.1 Styringsverktøy for våre klimamål

I forslag til regional planstrategi er satsingsområdet verdiskaping gjennom grønn omstilling spesielt løftet frem. Dette betyr at regionen har et mål om langsiktig økonomisk vekst parallelt med omstillingen til lavutslippssamfunnet. På veien til lavutslippssamfunnet, har Vestfold og Telemark fylkeskommune et mål om å kutte de direkte klimagassutslippene i regionen med 60 % innen 2030, sammenlignet med 2009. For å vite hvordan vi mest effektivt skal nå dette målet, må vi ha et styringsverktøy med mål for utslippsreduksjoner. Dersom verdiskapingen øker samtidig som klimagassutslippene går ned vil vi være på vei mot verdiskaping gjennom grønn omstilling.

Et klimabudsjett er et slikt styringsverktøy. Budsjettet bygger på overvåkning av utslipp som føres i et klimaregnskap. Med utgangspunkt i dette lages en handlingsplan, et budsjett, for hvordan utslippene skal reduseres gjennom ulike tiltak. Ved å koble økonomi og klima i budsjettprosessen, vil sammenhengene mellom pengebruk og klimagassutslipp bli tydeligere. På sikt vil arbeidet med å kutte utslipp bli like naturlig som arbeidet med å planlegge økonomien, og klimabudsjettet blir et rammeverk for å nå felles mål.

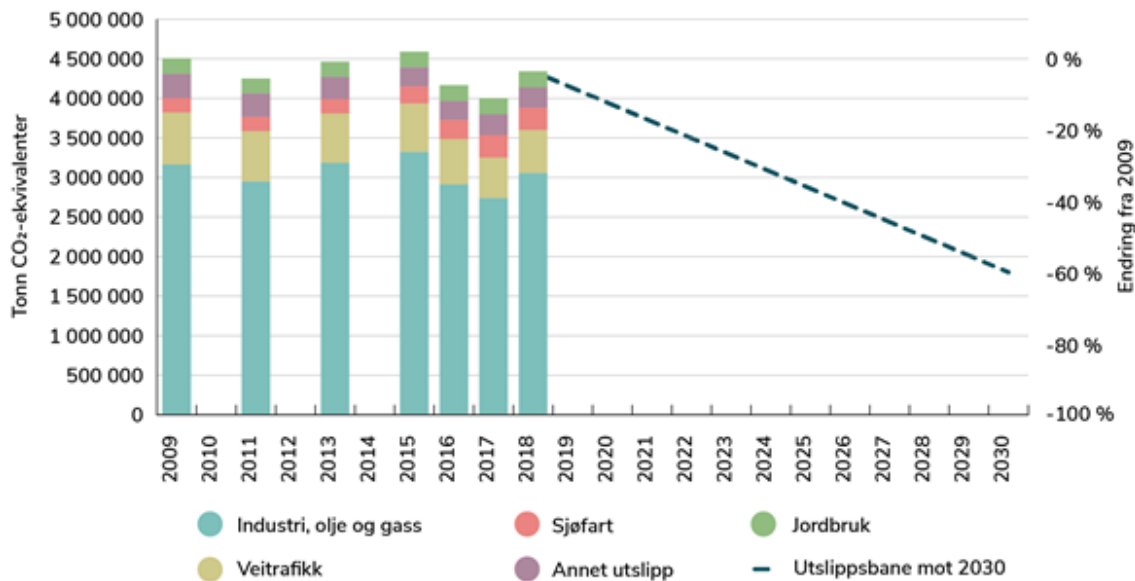
Bærekraftmålene, spesielt nr. 13 Å stoppe klimaendringene, er et godt eksempel på en kompleks samfunnsutfordring som krever samarbeid for å løses. Fylkeskommunen har et ansvar for å bringe aktørene sammen og legge til rette for løsninger. Klima- og energinettverket vil være viktig for samhandling, fremdrift og koordinering av klimaarbeidet i kommunene i regionen, blant medlemmene fra privat sektor, akademia og frivillige organisasjoner.

I løpet av 2021 skal vi utarbeide en referansebane. En referansebane er en utslippsframskrivning som sier noe om hvordan utslippene vil se ut fremover, gitt at det ikke settes inn ytterligere tiltak for å snu økonomien i grønn retning. Vestfold og Telemark sitt utslippsmål er satt for regionen som helhet, og referansebanen bør derfor inneholde alle større vedtatte klimatiltak. Det er mange fremoverlente bedrifter, kommuner og organisasjoner som driver klimaarbeidet fremover i vår region. Dette vil gi oss en pekepinn på hvor mye mer utslippene må kuttes for å nå målet om 60 % reduksjon i 2030 sammenlignet med 2009. Et budsjett burde også ideelt sett sagt noe om takten i utslippskuttene fordelt på årene frem mot 2030, og målrettede tiltak for å oppnå dette.

1.2 Økte klimagassutslipp i Vestfold og Telemark i 2018

I slutten av april slapp Miljødirektoratet utslippsstatistikken for kommuner og fylker i Norge for 2018. Statistikken viser de direkte utslippene, det vil si klimagassutslipp som kommer fra blant annet piper og eksosrør. De totale norske klimagassutslippene var på 52 millioner tonn CO₂-ekvivalenter i 2018, noe som tilsvarer en nedgang på nært en prosent fra 2017 for landet som helhet. Indirekte utslipp fra forbruk av innkjøpt energi og andre indirekte utslipp forbundet med innkjøp av varer og tjenester er ikke en del av denne statistikken, men er også viktige i arbeidet med utslippsreduksjoner.

I vår region gikk klimagassutslippene opp med 8,5 % fra 2017 til 2018, til 4,34 mill. tonn CO₂-ekvivalenter. Dette kan i hovedsak forklares av to faktorer: en økning i utslipp fra industrien, og en økning i utslipp fra veitrafikk. For å nå målet om 60 % kutt i utslipp i vår region sammenlignet med 2009, må vi kutte 212 000 tonn CO₂-ekvivalenter hvert år frem til 2030.

Figuren viser de direkte utslippene i Vestfold og Telemark fra 2009 til 2018 fordelt på sektorer. Den stiplede linjen viser den lineære banen mot 60 % utslippskutt i 2030, sammenlignet med 2009.

Industrien sto i 2018 for 70 % av de totale utslippene i Vestfold og Telemark, og utslippene økte med 315 000 tonn CO₂-ekvivalenter, eller 11,5 %, fra 2017 til 2018. Til sammen slapp industrien i regionen vår ut i overkant av 3 mill. tonn CO₂-ekvivalenter, noe som tilsvarer om lag en fjerdedel av de totale utslippene fra industri i Norge. En av grunnene til at utslippene økte kraftig fra 2017 til 2018, var en brann på Yara sin fabrikk på Herøya i 2017, som bidro til redusert produksjon, og dermed reduserte utslipp over en lengre periode. En kan dermed si at utslippene var lavere enn forventet i 2017, noe som bidro til en større økning i 2018 enn dersom brannen ikke hadde forekommet. Utslippene fra industrien økte imidlertid også sammenlignet med 2016. Brannen på Herøya forklarer kun omkring halvparten av utslippsøkningen fra 2017 til 2018.

Den nest største utslippssektoren i regionen vår er veitrafikk, som sto for 13 % av utslippene i 2018. Utslippene fra veitrafikk gikk jevnt nedover fra 2009 til 2017, før de økte med 6,7 % fra 2017 til 2018, til i underkant av 550 000 tonn CO₂-ekvivalenter. Økningen fra 2017 til 2018 skyldes en betydelig reduksjon i andelen biodrivstoff i drivstoffblandingen. Årsaken til dette var en kraftig nedgang i import av palmeolje. Mye av nedgangen i utslipp i 2017 kan nettopp tilskrives økt bruk av biodrivstoff, og det er denne effekten som delvis ble reversert i 2018.

Utslippene fra sjøfart har økt med 29 % fra 2013 til 2018. Fra 2017 til 2018 var det imidlertid en svak nedgang på 1,7 %, til i underkant av 280 000 tonn CO₂-ekvivalenter. Passasjerferger sto for nær halvparten av utslippene fra sjøfart i Vestfold og Telemark i 2018.

Utslippene fra jordbruket utgjorde 5 % av regionens utslipp i 2018. De direkte utslippene fra jordbruket omfatter utslipp forbundet med fordøyelsesprosesser hos husdyr, gjødselhåndtering,

utslipp av lystgass fra spredning av husdyrgjødsel, samt husdyrgjødsel sluppet under beite. Utslippene fra jordbruket gikk ned med 0,6 % fra 2017 til 2018, men har økt med 4 % sammenlignet med 2009.

Samlekategorien «annet utslipp» består av utslipp fra oppvarming, avfall og avløp, energiforsyning, luftfart og dieseldrevne motorredskaper. Til sammen har utslippene i samlekategorien gått ned med 1 % fra 2017 til 2018, og med 16 % siden 2009. Det er hovedsakelig en kraftig reduksjon i utslipp forbundet med oppvarming som driver nedgangen i utslipp. Dette reflekterer forbudet mot oljefyr som tidligere har vært varslet, og som trådte i kraft ved årsskiftet til 2020.

1.3 Fremoverlent industri og næringsliv i Vestfold og Telemark

Industrien og næringslivet i regionen vår er en nøkkel for å kutte klimagassutslippene, og samtidig bidra til grønn vekst. Fylkeskommunen støtter arenaklyngen Industrial Green Tech (IGT) i å nå målet om å bli verdens første klimapositive industriregion innen 2040. Det nyopprettede Klima- og energinettverket vil ha en viktig rolle i å koordinere aktiviteter og bidra til grønn omstilling i næringslivet i regionen.

For å nå de ambisiøse målene industrien har satt seg, kreves bærekraftig omstilling både gjennom karbonfangst og -lagring (CCS), bruk av ren energi og energieffektive løsninger, samt teknologi som reduserer klimagassutslippene fra produksjonsprosesser. Regjeringen la frem Stortingsmelding 33 (2019-2020) i september 2020 der de anbefalte å igangsette det norske prosjektet for fangst og lagring av CO₂. Prosjektet har fått navnet Langskip og innebærer blant annet midler til karbonfangstanlegg hos Norcem i Brevik. For å nå målet om å bli klimapositiv, må utslippene reduseres til under null, altså at det fjernes mer klimagasser fra atmosfæren enn det slippes ut. I tillegg er det vedtatt et regionalpolitisk mål om å stimulere til forskningsdrevet innovasjon og utvikling for grønn omstilling. Gjennom nettverk og samhandlingsarenaer kan vi tilrettelegge for en bred, felles innsats. Implementering av CCS og annen klimateknologi krever ikke bare aktiv deltakelse fra kunnskapsaktører og prosessindustrien, men også tett samarbeid med leverandørindustri og offentlig sektor.

Fylkeskommunen har i 2020 støttet et prosjekt som IGT har gjennomført, som legger frem et veikart for en klimapositiv industri. Denne studien tegner et bilde av hvilke muligheter som finnes for å redusere klimagassutslippene fra industrien i Vestfold og Telemark. Bildet viser at en del utslipp ikke vil kunne fjernes uten bruk av CCS. I tillegg må tilgang på fornybar energi utredes nærmere. Det er også behov for videre studier som går nærmere inn på konkrete tekniske løsninger og økonomiske rammer som er nødvendige for å redusere utslippene.

Regionen har store utslippspunkter, ambisiøse industribedrifter, sterke kompetansemiljøer på Universitetet i Sørøst-Norge (USN), kjerneteknologi i utvikling og i tillegg er statsforetaket Gassnova lokalisert i Porsgrunn. Dette gir muligheter til å etablere en sterk klynge for CCS, med grønne

kompetansearbeidsplasser, innovasjon og eksport. Fylkeskommunen skal legge til rette for positive og størst mulige ringvirkninger av karbonfangstprosjektet, og har startet dette arbeidet gjennom Ringvirkningsprosjektet for CCS i Vestfold og Telemark. Vestfold og Telemark har en unik posisjon til å løse nasjonale og globale klimautfordringer gjennom klimateknologi, og spesielt CCS.

For å oppnå lønnsomhet i grønn omstilling, er det behov for å bidra til utvikling av grønne markeder og økt etterspørsel av dokumentert grønne produkter. Dette inkluderer produkter laget av resirkulerte råvarer, med minimalt avfall, utslipp og energiforbruk, samt ombruk av produkter. For å sørge for at ressurser blir i økonomien lengst mulig, trengs det mer forskning, utvikling og innovasjon (FoUI) innen gjenvinning av sidestrømmer, bærekraftige verdikjeder og nye forretningsmodeller innen industriell sirkulærøkonomi.

Vestfold og Telemark er preget av en variert bransjestruktur med små- og mellomstore bedrifter lokalisert i både byer, tettsteder og distrikt. Bygg og anlegg, handel, energi og reiseliv er bare noen av næringslivsområdene som også er viktige når vi skal kutte utslipp i vår region. Den grønne omstillingen krever økt innovasjonstakt i næringslivet. Fylket er rikt på naturressurser som kan utnyttes innenfor en bærekraftig ramme, og potensialet for økt verdiskaping er stort.

Fylkeskommunens oppgave er først og fremst å legge til rette for at potensialet for økt grønn verdiskaping blir utnyttet. Det kan gjøres i ulike roller; som regional planmyndighet, tjenesteleverandør, initiativtaker og pådriver, virkemiddelaktør, tilrettelegger for samarbeid og som innkjøper. Som virkemiddelaktør er både regionalt forskningsfond, FORREGION og regionale næringsutviklingsmidler sentrale verktøy for å stimulere til grønne forsknings-, innovasjons og utviklingsprosjekter i næringslivet i Vestfold og Telemark.

Transport er intermodalt – vei, bane og sjø

Utslippskutt i transportsektoren innebærer både langsiktig strategisk arbeid innen areal- og transportplanlegging (ATP) og konkrete utslippsreduksjoner som kan iverksettes på kort sikt. Et eksempel på dette er å jobbe målrettet med å øke kollektivandelen, og samtidig kutte utslippene fra kollektivtransporten ved å gå over til fossilfritt drivstoff. Transport er intermodalt, og innebærer både vei, bane og sjø.

Strategisk arbeid innen ATP innebærer i stor grad å bruke plan- og bygningsloven som et viktig virkemiddel for å redusere klimagassutslipp fra transport. Gjennom våre regionale areal- og transportplaner og kommuneplanenes arealdeler kan vi sikre en bærekraftig by- og stedsutvikling som begrenser transportbehovene og bygger opp under miljøvennlige reiser. Dette innebærer blant annet å konsentrere utbygging og sørge for bærekraftig lokalisering, sette restriksjoner på bilbruk og parkering, tilrettelegge for gange, sykkel og kollektivtransport og sette krav om ladestasjoner. Også fremtidig mobilitet blir bedre ivaretatt når avstander er korte. Satsingen på samordnet areal- og transportplanlegging for å oppnå utslippsreduksjoner inkluderer også tilrettelegging for godstransport på sjø og bane som reduserer behovet for transport på vei.

I 2015 satte Vestfold og Telemark seg mål om å skulle være et nasjonalt knutepunkt for miljøvennlig transport av gods på sjø og bane. Logistikk og logistikkrelaterte virksomheter er en bransje i vekst

som skaper stadig flere arbeidsplasser. Effektiv forflytning av gods, varer og tjenester til markeder i og utenfor regionen er avgjørende for næringslivet. Havnene er kraftsentre i denne utviklingen. Samtidig øker godstransport på vei og skaper utfordringer både for fremkommelighet, trafikksikkerhet og miljø. Vi kan bidra til å nå nasjonale klimamål ved at mer gods transporteres på sjø og bane. Økt satsing på havner og logistikkbasert virksomhet har et betydelig potensiale for økt verdiskapning og nye varige arbeidsplasser.

Godt samarbeid mellom havnene i Oslofjorden er nødvendig for å sikre klimavennlig sjøtransport. Havnene er pådrivere for landstrøm og infrastruktur som gir reduserte utslipp fra havnetrafikk og tungtransport. Her har Havnesamarbeidet for Oslofjordregionen en nøkkelrolle. Havnesamarbeidet baserer seg på en intensjonsavtale som er underskrevet av godshavnene rundt Oslofjorden. Målet er å styrke samarbeidet for klima- og miljøvennlige havner gjennom blant annet felles miljøkrav, like løsninger langs Oslofjorden og gode energiløsninger. Havnesamarbeidet vil samarbeide med fylkeskommunen gjennom en egen faggruppe i klima- og energinettverket.

Nullvekstmålet som ble presentert i Nasjonal transportplan 2014-2023, sier at veksten i persontransporten i de største byområdene skal tas med gange, sykkel og kollektivtransport. Byvekstavgiftene er statens viktigste verktøy for å følge opp nullvekstmålet. Klimakur 2030 peker på byvekstavgifter som et viktig virkemiddel for å nå nasjonale klimamål om reduksjon av utslipp fra veitrafikk. Vestfold og Telemark fylkeskommune har gjennom Bystrategi Grenland mange års erfaring med samarbeid om areal, transport og klima. Det arbeides også for å få til en økonomisk og gjensidig forpliktende avtale med staten om bærekraftig transport og bedre folkehelse, klima og bymiljø for Vestfoldbyen.

Konkrete utslippsreduksjoner fra veitrafikk som kan iverksettes på kort sikt innebærer blant annet tiltak som allerede er en del av bypakkearbeidet, som eksempelvis å sette restriksjoner på bilbruk og parkering, samt å tilrettelegge for gange, sykkel og kollektivtransport. I tillegg til styrking av kollektivtilbudet, vil overgang til fossilfrie kjøretøy bidra til reduksjon i direkteutslipp fra vei. Overgang til lav- og nullutslippskjøretøy er sentralt for måloppnåelse innen veitrafikk. I offentlig sektor er det derfor avgjørende å sørge for at den fossile bilparken skiftes ut i løpet av de kommende årene. Dette krever utbygging av lade- og fyllestasjoner for fossilfritt drivstoff, og en samlet innsats med både kommunene og næringslivet.

Langsiktig arbeid med ATP er grunnleggende for å legge til rette for lavutslippssamfunnet. Gode høringsuttalelser og samarbeid, både regionalt, nasjonalt og opp mot EU er viktige elementer for å få til dette. Fylkeskommunen er vegeier, bestiller av kollektivtrafikk, deleier i en lufthavn og regional samfunnsutvikler, og kan bidra til å kutte klimagassutslipp både gjennom tiltak i egen virksomhet og gjennom samhandling med kommuner, næringsliv, akademia og andre aktører.

Fylkeskommunen skal benytte sin innkjøpsmakt til å påvirke leverandører og tilbydere til å kutte klimagassutslipp fra vegsektoren, både i form av å stille krav til fossilfri bygg og anlegg, og ved å stille krav til fossilfritt drivstoff i anbud av kollektivtransport. Bypakkesamarbeidet skal bidra til at de bilbaserte reisevanene i byene endres. Fylkeskommunen skal jobbe strategisk med å få i stand

billettsamarbeid med tog, og andre mobilitetstilbud.

Landbruk

Landbruket er viktig for verdiskaping i vår region. 20 % av landets matkorn, 25 % av landets grønnsaksareal og 25 % av landets fruktproduksjon kommer fra Vestfold og Telemark. I tillegg har vi en stor næringsmiddelindustri der mange bruker produkt fra regionens landbruk som råvarer.

I juni 2019 inngikk Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag en klimaavtale med regjeringen. Avtalen består i at jordbruket på landsbasis skal kutte 5 mill. tonn CO₂-ekvivalenter innen 2030 og samtidig øke matproduksjonen. I tillegg skal regjeringen arbeide med forbruksendringer. Avtalen omfatter også en beskrivelse av hvordan avtalen skal følges opp og hvordan tiltak skal regnskapsføres. Hovedoppgaven til jordbruket er å produsere mat til befolkningen. Å opprettholde eller øke selvforsyningsgraden er en viktig forutsetning. Derfor er fokuset i jordbruket på å redusere klimagassutslippene per produsert enhet. Dette målet bidrar til å unngå karbonlekkasje til andre land.

Naturlig karbonlagring skjer gjennom plantenes fotosyntese. I Norge tar skogarealene opp like mye klimagasser som halvparten av det totale nasjonale utslippet. Fordi tilveksten er større enn avvirkingen bidrar skogen til et netto opptak av CO₂. Skogen kan i enda større grad bidra i klimasammenheng. Avskogingen kan reduseres, og det kan settes inn tiltak for å øke opptaket av CO₂. Dette innebærer blant annet økt plantetetthet og planting av skog på nye arealer, hogge trærne på optimalt tidspunkt, ungskogpleie og gjødsling av skog, råtebekjempelse og utnyttelse av hogstavfall. I tillegg kan bruk av produkter fra skogen erstatte fossile råvarer, og dermed bidra til utslippsreduksjoner i andre sektorer.

Landbruket blir i stor grad styrt av landbrukspolitiske virkemidler. Det er derfor viktig at fylket benytter sin rett til å komme med innspill til jordbruksforhandlingene, og på den måten styrke virkemidlene for klimatiltak i landbruket. Fylkeskommunen skal legge til rette for regional samhandling, blant annet gjennom klima- og energinettverket. Det er også fattet et politisk vedtak om å øke karboninnholdet i jord, som skal følges opp gjennom samlebetegnelsen jordhelse. Dialog med næringen og samarbeidspartnere som Fylkesmannen og landbrukets rådgivingsapparat, er viktig. Det er gitt støtte til flere tiltak, alt fra kompetansebygging hos primærprodusenter til prosjekter hos rådgivingsapparat og forskning.

Fylkeskommunen og Fylkesmannen i Vestfold og Telemark har jobbet tett sammen om landbruksdelen av klimabudsjettet, og kommet frem til tiltak som både fylkeskommunen, fylkesmannen og kommunene har ansvar for, sammen med landbruksnæringa.

Behov for økt kartlegging av klimagassutslipp for fylkeskommunens egen drift

Fylkeskommunen fører klimaregnskap for egen drift hvert år. I 2019 var de kartlagte utslippene for driften av Vestfold og Telemark fylkeskommune på 18 700 tonn CO₂-ekvivalenter, og tilsvarer en marginal økning fra 2018. Dette skyldes først og fremst at flere utslipp har blitt kartlagt. Det er

imidlertid fortsatt store deler av utslippene fra egen drift som ikke er kartlagt. Dette gjelder blant annet utslipp forbundet med drift og vedlikehold av fylkesveier og tjenestereiser med fly. Det er heller ikke laget noen praksis for utslippsregnskap forbundet med investeringer.

kg CO2-ekvivalenter	2019	2018	Endring i %
Klimafokus 1	610 451	669 384	-9,7 %
Klimafokus 2	1 645 554	1 737 145	-5,6 %
Klimafokus 3	16 445 542	16 198 708	1,5 %
Totalt	18 701 547	18 605 236	0,5 %

Tabellen viser de kartlagte utslippene til Vestfold og Telemark fylkeskommune fordelt på klimafokus 1, 2 og 3. Som tabellen viser står klimafokus 3 for den største delen av de kartlagte utslippene i fylkeskommunen. Utslippene som er kartlagt under klimafokus 3 er utslipp fra kollektivtransporten, avfall, veilys, tilrettelagt transport (TT-ordning) og tjenestereiser med bil. Klimafokus 2 viser utslipp fra bruk av elektrisitet og fjernvarme, mens klimafokus 1 viser utslipp forbundet med fossil oppvarming av bygg og utslipp fra egne kjøretøy.

Fremover blir det viktig å kartlegge en større andel av fylkeskommunens utslipp, samtidig som det kuttes i de allerede kartlagte utslippene i regnskapet.

1.4 Klimabudsjettets tiltaksliste

I tiltakslista til klimabudsjettet er det kartlagt hvilke tiltak fylkeskommunen skal jobbe med fremover for å bidra til utslippskutt på kort og lang sikt. Lista beskriver tiltakene, sier noe om nytten og effekten av tiltakene, når det skal gjennomføres og fordeler ansvaret ut på forskjellige seksjoner og sektorer i fylkeskommunen.

Det er stor variasjon i tiltakene. Noen er helt konkrete og bidrar til direkte utslippskutt. Andre tiltak bygger kunnskap og kompetanse som er nødvendig for fremtidige utslippskutt. Det er også strategiske tiltak som kan bidra til en endring i hvordan vi tenker og planlegger, og som er viktige for å nå lavutslippssamfunnet i 2050. Det er ikke satt noen avgrensning på hvilke tiltak som skal være med i klimabudsjettet i denne omgang. Dette bør ses nærmere på i videreutviklingen av klimabudsjettet som et styringsverktøy.

Tiltakslista består hovedsakelig av tiltak som fylkeskommunen har ansvar for. Unntaket er på landbruk, der vi har samarbeidet med fylkesmannens landbruksavdeling for å få et mer helhetlig

overblikk på klimaarbeidet i landbrukssektoren. Fremover vil det bli stadig viktigere å samarbeide med andre samfunnsaktører for å få et større og mer helhetlig blikk på klimaarbeidet i regionen. Dette vil bidra til å få en bedre og bredere oversikt over gapet mellom virkeligheten og klimamålet vårt, og hva som må til for å tette dette gapet.

I 2021 må det også jobbes med hvordan tiltakene skal rapporteres på, og hvordan rapporteringen skal henge sammen med fylkeskommunens budsjettjul og det overordnede utslippsmålet. Det må også legges fokus på beregning av tiltakskostnader og kvantifisering av utslippsreduksjoner av gitte tiltak. Dette vil gjøre det mulig å vurdere effekten av tiltak, og vurdere kost-nytte av ett tiltak sammenlignet med et annet.

Samfunns- og Næringsutvikling

Tiltak	Beskrivelse	Nytte/Effekt	År	Ansvar
Ringvirkningsprosjektet for karbonfangst- og lagring (CCS)	Kartlegge mulige positive ringvirkninger av CCS og løsninger for realisering av disse	Fremtidige utslippskutt i industri og næringsliv, kunnskap som kan bidra til verdiskaping og nye grønne arbeidsplasser i regionen	2021-23	Klima, miljø og internasjonalisering, SIK
Strømflex	Utvikle styringsteknologi for å fordele effektuttaket i ett lokalområde og balansere dette mot det samlede behovet i lokal- og sprednettet.	Redusere indirekte klimagassutslipp gjennom redusert investeringsbehov i kraftnettet, samt redusere effektkostnadene for sluttkunder.	2019-22	Klima, miljø og internasjonalisering, SIK
Solcelleflex	Utvikle metoder og styringssystemer for å utnytte el-kraft fra solceller mer effektivt i den enkelte bygning og som en større ressurs i kraftnettet.	Teknologiutvikling og kunnskapsbygging. Økt effektivitet og bruk av kraft fra solceller. Samarbeidsprosjekt med Statkraft og SINTEF.	2021-24	Klima, miljø og internasjonalisering, SIK
Klima- og energinettverket	Etablering og drift av klima- og energinettverket med medlemmer fra kommuner, næringsliv og akademia i fylket.	Identifikasjon av utslippsreducerende tiltak, bistand til gjennomføring, veiledning om virkemidler, erfaringsdeling og kompetanseheving	2020-23	Klima, miljø og internasjonalisering, SIK
Grønne havner	Prosjekt under klima- og energinettverket, initiert av Havnesamarbeidet. Inkluderer godshavnene i Viken, Oslo, Vestfold og Telemark og Agder.	Redusere utslipp fra fartøy som ligger til kai og fra trafikk i tilknytning til havnene. Redusere utslipp fra anleggsmidler i havnene. Gjøre havnene mer attraktive.	2020-23	Klima, miljø og internasjonalisering, SIK
Kartleggingsprosjekt for fornybar energi	Kartlegge potensialet for produksjon av fornybar energi i VT-regionen.	Økt bruk av fornybar energi kan redusere utslippene fra fossil energi betydelig. Dette gjelder både for kraftproduksjon, drivstoff og termisk energi	2021	Klima, miljø og internasjonalisering, SIK
Biogass Oslofjord	Stimulere til en velfungerende verdikjede for biogass i regionen.	Mål om direkte utslippsreduksjoner gjennom økt bruk av fossilfritt drivstoff til transport og i landbruket.	2021-23	Klima, miljø og internasjonalisering, SIK. Næring, innovasjon og kompetanse, NIK
Aktiv bruk av klimakrav i plansaker (PBL)	Nettverksarrangement	Kompetanseheving som resulterer i tverrsektorielle utslippsreduksjoner på sikt.	2021	Klima, miljø og internasjonalisering (og Samfunn og plan), SIK
Regionalt forskningsfond Vestfold og Telemark	Mobilisering til økt FoU-innsats i regionale bedrifter og offentlige virksomheter	Kunnskapsutvikling med tema verdiskaping gjennom grønn omstilling, vil bidra til fremtidige utslippsreduksjoner.	2020-23	Næring, innovasjon og kompetanse, NIK

FORREGION Vestfold og Telemark	Forskningsrådets program for forskningsbasert innovasjon i næringslivet i regionene	Utslippsreduksjoner knyttet til forskningsbasert innovasjon og utvikling av varer og tjenester	2021	Næring, innovasjon og kompetanse, NIK
Reiselivstrategi	Utarbeidelse av en bærekraftig reiselivsstrategi for regionen.	Skal bidra til et grønnere reiseliv	2021	Næring, innovasjon og kompetanse, NIK
Driftsstøtte til virkemiddelapparatet	Førstelinetjeneste for bedrifter i form av veiledning til og finansiering av forskning, innovasjon, utvikling og etablering	Utslippsreduksjoner knyttet til innovasjon og utvikling av varer og tjenester i næringslivet	2021	Næring, innovasjon og kompetanse, NIK
Søkbare midler til klyngesamarbeid.	Tildeling fordrer satsing på grønn omstilling.	Støtter oppom klynger som jobber med bærekraft og grønn omstilling.	2021	Næring, innovasjon og kompetanse, NIK
Ladeinfrastruktur el-båter	Etablering av ladeinfrastruktur for båter som besøker Telemarkskanalen	Tiltaket kan bidra til en utslippsfri båtspark, og er del av grønn reisemålsutvikling	2021	Klima, miljø og internasjonalisering, SIK
Pilotprosjekt om mikrobølgeassistert pyrolyse (MAP)	Etablering av et MAP-pilotanlegg som omdanner organisk avfall til råstoff for industri, transport og landbruk	Kan i en større skala bidra vesentlig til reduksjon av CO2 i regionen	2021	Klima, miljø og internasjonalisering, SIK
Klimasats	Fylkeskommunen legger opp til å søke klimasatsmidler til flere prosjekter i 2021	Gjennomføre flere klimaprojekter i årene som kommer	2021	Klima, miljø og internasjonalisering, SIK

Videregående opplæring

Tiltak	Beskrivelse	Nytte/Effekt	År	Ansvar
Følge opp kravet i fagfornyelsen om at bærekraftig utvikling integreres i alle fag	Bærekraftig utvikling er et av tre tverrfaglig tema som skal integreres i alle fag på alle utdanningsprogram.	Kunnskapsbygging om bærekraftig utvikling blant dagens unge.	fra 2020	Opplæring, Opplæring og Folkehelse

Drift og Eiendom

Tiltak	Beskrivelse	Nytte/Effekt	År	Ansvar
Færder Energifabrikk	Elektrisk solenergi med mikronett, solceller, batteribank og elbillading. Termisk solenergi med sesonglagring av varme.	Reduksjon i strømforbruk fra nettet. Til bruk i undervisning. Lavere energiutgifter.	2020-21	Eiendom, ØSE
Energianalyse av bygg i Vestfold	Grunnlag for grønn omstilling	Reduksjon i strømforbruk og lavere energiutgifter.	2021	Eiendom, ØSE
Smartere avfallshåndtering - komprimatorer	Forbedret avfallshåndteringssystem på Fylkeshuset i TBG, bl.a. komprimatorer	Færre kjørte km for renovasjonsbiler, billigere avfallshåndtering	2021	Eiendom, ØSE
Nye panelovner med sentralstyring.	Skifte ut panelovner fra 1996 på Fylkeshuset i TBG til moderne ovner med styring lagt til SD-anlegget.	Legge til rette for blant annet nattsenking. Gir lavere strømutfgifter og bedre komfort.	2021	Eiendom, ØSE
LED-belysning på Fylkeshuset i Tønsberg og Færder vgs.	Bytte til LED belysning og evt. bygge om armaturer for å redusere energibruk. Styring av lys i hele bygget.	Lavere strømforbruk og lavere strømutfgifter.	2021	Eiendom, ØSE
Installasjon av varmepumpe på Haugar	Utfasing av oljekjelen, nytt fyrrom og automatikk.	Energieffektivisering.	2021	Eiendom, ØSE
Nye varmeovner og varmestyringssystem på Midgard vikingsenter	Effektivisering av varmemeforbruket.	Lavere varmemeforbruk. Forventet energibesparelse på 10 %.	2021	Eiendom, ØSE
Tak på Slippen på Notodden vgs.	Etterisolering av tak gir stor energibesparelse	Lavere energiforbruk og lavere energiutgifter.	2021	Eiendom, ØSE
Nytt aggregat m/ roterende varmegjenvinner kantina på Sande vgs.	Energieffektiviseringsprosjekt	Lavere energiforbruk, lavere energiutgifter og bedre inn klima.	2021	Eiendom, ØSE
Oppgradering av tekniske anlegg - energisparetiltak på Nome vgs avd. Lunde og Porsgrunn vfs avd N	ENØK-analyse, ikke del av EPC-prosjektet.	Lavere energiforbruk og lavere energiutgifter.	2021	Eiendom, ØSE
Solenergi på Thor Heyerdahl vgs	Bygge solcelleanlegg på idrettshallen ved Thor Heyerdahl vgs i Larvik.	Lokal strømproduksjon, lavere behov for å kjøpe strøm fra kraftnettet.	2021	Eiendom, ØSE

Resertifisering av fylkeshuset i Skien	Miljøfyrtårn- sertifisering	Kunnskapsbygging og oppfølging av miljø i egen drift	2021	Klima, miljø og internasjonalisering, SIK
Resertifisering av 8 vgs	Miljøfyrtårn- sertifisering	Kunnskapsbygging og oppfølging av miljø i egen drift	2021	Klima, miljø og internasjonalisering, SIK
Sertifisering av 4 vgs	Miljøfyrtårn- sertifisering	Kunnskapsbygging og oppfølging av miljø i egen drift	2021	Klima, miljø og internasjonalisering, SIK
Sertifisering av tannklinikker	Miljøfyrtårn- sertifisering	Kunnskapsbygging og oppfølging av miljø i egen drift	2021	Klima, miljø og internasjonalisering, SIK
Utfasing av 2 fossilbiler	Utfasing av 2 fossilbiler på Fylkeshuset i Skien	Lavere direkte utslipp av CO2e og reduksjon i drivstoffutgifter.	2021	Service, ØSE

Jordbruk og Skogbruk

Tiltak	Beskrivelse	Nytte/Effekt	År	Ansvar
Drenering jordbruksjord	Tilskudd til drenering	Lavere utslipp av lystgass, Økt areal med god dreneringstilstand, reduserte direkteutslipp	årlig	Fylkesmannen (FM) og kommunene
Nedfelling eller nedlegging husdyrgjødsel	Økt bruk av miljøvennlig spredningsmetoder	Reduserte direkteutslipp, lavere utslipp av lystgass	årlig	FM og kommunene (Regionalt miljøprogram)
Fangvekster som underkultur eller sådd etter høsting	Økt areal med "conservation agrivulture"	Reduserte karbontap, god jordhelse, positiv effekt på jordkarbon	årlig	FM og kommunene (Regionalt miljøprogram)
Ingen jordarbeiding om høsten	Økt areal med "conservation agrivulture"	Reduserte karbontap, god jordhelse, positiv effekt på jordkarbon	årlig	FM og kommunene (Regionalt miljøprogram)
Direktesådd høstkorn eller høstoljevekster	Økt areal med "conservation agrivulture"	Reduserte karbontap, god jordhelse, positiv effekt på jordkarbon	årlig	FM og kommunene (Regionalt miljøprogram)
Tilskudd til levering av husdyrgjødsel til biogassanlegg	Økt volum av husdyrgjødsel levert til biogassanlegg	Lavere utslipp metan og lystgass, erstatter fossil energi og mineralgjødsel	årlig	Landbruksdirektorat
Karbonfangst i jordbruksjord	Klimasatsprosjekt	Kunnskapsbygging, fremtidig utslippskutt	2020-21	Tønsberg kommune
Fossilfrie mobile fyringsenheter til korntørker	Bytte ut korntørkere som går på fossilt drivstoff	Kunnskapsbygging, innovasjon, direkte utslippsreduksjoner om det fungerer etter hensikten	2020-21	Vestfold bondelag (RT-midler)
Stabil gjødsel med sirkulære ressurser	Utvikling metoder for å optimalisere bruk av biorest	Kunnskapsbygging, innovasjon	2020-21	Grønt Skifte AS (RT-midler)
Jordskolen i Telemark	Opplæring bønder om klimavennlige jordbearbeidingsmetoder	Kunnskapsbygging	2020-21	NLR Østafjells (KMP - RK-midler)
Introkurs klimakalkulator	Opplæring bønder om klimavennlige driftsmetoder	Kunnskapsbygging	2020-21	Vestfold landbruksselskap (RK-midler)
Intro klimakalkulator og klimasmart traktorkjøring	Opplæring bønder om klimavennlige driftsmetoder	Kunnskapsbygging	2020-21	Bygdevis (RK-midler)
Fagdager klimaløsninger landbruk	Opplæring bønder om klimavennlige driftsmetoder	Kunnskapsbygging	2020-21	Nome vgs. Søve (RK-midler)

Presis avlingsregistrering for optimalisering av grovfôrproduksjon	Utvikling metoder for å optimalisere ressursbruk	Kunnskapsbygging	2020-21	NLR Østafjells (RT-midler)
Klimarådgivning	Opplæring bønder om klimavennlige driftsmetoder	Kunnskapsbygging	årlig fra 2021	FM og kommunene (Regionalt miljøprogram)
Økt bruk av tre	Økt bruk av tre som substitutt for andre, mindre klimavennlige materialer	Lavere utslipp av karbondioksid, kunnskapsbygging	2020-24	Viken Skog /FM (Hovedutvalg + RT-midler)
Tettere planting	Tilskuddsordning tettere planting/ skattefordel skogfond	Økt karbonbinding, økt skogproduksjon og mer biomasse	årlig	FM & kommunene
Økt skogkulturaktivitet	Hovedsakelig planting og ungskogpleie	Økt karbonbinding, økt kvalitet, økt biomasse, utnytte produksjonsevnen bedre	årlig	FM & kommunene
Gjødsling av skog	Tilskudd til gjødsling/ skattefordel skogfond	Økt karbonbinding, mer biomasse, økt tilvekst	Årlig	FM & kommunene
ENØK i landbruket	Stimulere til bruk av fornybar energi og energieffektiviseringstiltak i landbruket	Utslippsreduksjoner knyttet til økt bruk av fornybar energi og redusert energibruk i landbruket	2021	Næring, innovasjon og kompetanse, NIK. Klima, miljø og internasjonalisering, SIK.
Kompostering på videregående skoler	Økt kompetanse for bruk av kompost og kompostering	Økt kompetanse for bruk av kompost og kompostering	2021	Næring, innovasjon og kompetanse, NIK.

Areal og Transport

Tiltak	Beskrivelse	Nytte/Effekt	År	Ansvar
Utarbeide arealregnskap	Rapportere på utvalgte indikatorer for arealbruk i fylket	Kunnskap om arealbruk og arealbruksendringer i regionen	2021	Samfunn og Plan, SIK
Elferge Brevik	Elektrifisering av ferje i Brevik, 50 % eierskap	381 000 kg CO2 (total reduksjon), direkte utslippskutt	2021	Kollektiv, Samferdsel, Porsgrunn kommune og Kragerø Fjordbåtselskap
Kollektivtransport på fossilfri energi	Larvik, Sandefjord, Horten og stamlinje 01 & 03: 70% biogass (FT 97/14), resterende med 100% fornybar energi (FT verbalvedtak 10.12.2015 og 15.12.2016)	3327000 kg CO2 Biogass: 3 042 000 km 100% fornybar: 1 303 000 km, direkte utslippskutt	2022 (alternativt 2023,2024 ved utløst opsjon)	Kollektiv, Samferdsel

Kollektivtransport på Tønsberg og omegn: 70% fossilfri energi	Biogass (FT 97/14), resterende med 100% fornybar energi (FT verbalvedtak 10.12.2015 og 15.12.2016)	Biogass: 3 530 000 km 100% fornybar: 1 513 000 km, direkte utslippskutt	2024 (alternativt 2025,2026 ved utløst opsjon)	Kollektiv, Samferdsel
Kollektivtransport på Grenland: 50% fossilfri energi	biogass (HS 42/13)	Biogass: 2 438 000 km 100% fornybar: 2 438 000 km, direkte utslippskutt	2023 (alternativt 2024, 2025 ved utløst opsjon)	Kollektiv, Samferdsel
Kartlegging av utslipp i konkrete utbyggingsprosjekter	Innføring av veg-LCA som kartleggingsverktøy	Kartlegging, kunnskapsbygging, måling er steg én for utslippskutt	2021	Utbygging, Samferdsel
Klimasatsprosjekt - veibyging	Kunnskapsbygging og reduksjon av utslipp fra veibyging	Ikke beregnet, pilotprosjekt for reduserte utslipp	2020-21	Utbygging og strategi, Samferdsel
Nye driftskontrakter	Krav om rapportering og utslippskutt	Bedre måling og rapportering, kunnskapsbygging	2021	Drift, Samferdsel
Tre nye Grøntvedlikeholdskontrakter	Stedstilpasset grøntvedlikehold	316.000kg CO2, økt binding av CO2 i biomassen	2022	Drift, Samferdsel
Nye driftskontrakter vintervedlikehold	Redusert brøyting natt	200.000kg-350.000kg CO2, redusert drivstofforbruk, direkte utslippskutt	2021	Drift, Samferdsel
Krav til drivstoff i driftskontrakter	Gradvis innføring av klimavennlig drivstoff eller EL-drift	Ikke beregnet, men i takt med fylkeskommunens plan for 60 % kutt i klimautslipp innen 2030. Direkte utslippskutt	Innen 2030	Drift, Samferdsel
Utvikling av Jyllandskorridoren	Interreg ØKS-prosjekt, utvikle et mer effektivt og miljøvennlig transporttilbud i Jyllandskorridoren	Kartlegging og kunnskapsbygging	2020-202X	Strategi og utvikling, Samferdsel
Utvikle prinsipper for varelogistikk i by	Optimalisere og begrense utslipp fra varetransport i byene	Veiledende prinsipper, fremtidig utslippskutt	2021	Strategi og utvikling, Samferdsel
Pilotprosjekt smart mobilitet veileder	Samarbeidsprosjekt SVV og VTFK i Byområde Grenland	ITS-tiltak i Byområde Grenland som kan kutt i klimagassutslipp	2021	SVV, Strategi, samferdsel, Kollektiv, SIK
Kombinert mobilitetsprosjekt	Utviklingsprosjekt med mål om mer attraktive mobilitetstjenester	Utvide mobilitetstilbud som kan konkurrere med privatbil	2021	Kollektiv, samferdsel
Godskonsept Vestfold og Telemark	Samarbeidsprosjekt som jobber for regionale løsninger for å flytte gods fra vei til jernbane	Tiltak i den statlige godspakken vil flytte gods fra vei til jernbane	Pågående	Strategi og utvikling, Samferdsel

Bystrategi Grenland, inkludert bypakke Grenland, belønningsavtale og mulig byvekstavtale	Regionalt forpliktende samarbeid mellom offentlige aktører om areal, transport og klima. Bypakke Grenland er gjennomføring av konkrete tiltak.	Bypakke Grenland og avtaler med staten forholder seg til det nasjonale nullvekstmålet	Pågående	Bypakke Grenland, SIK
Bypakke Tønsberg-regionen	Regionalt samarbeid om ny fastlandsforbindelse og at trafikkøkning skal tas med gange, sykkel og kollektivtransport.	Lokale vedtak om å nå nullvekstmålet.	Pågående	Strategi og utvikling, SMM
Partnerskap for bærekraftige regionbyer (tidl. Nettverk for nye byvekstavtaler)	Mål om å oppnå en forpliktende statlig avtale som vil bidra til å legge til rette for miljøvennlig transport i Vestfoldbyene Tønsberg, Sandefjord og Larvik.	Tiltak i en avtale vil bl. a. bidra til å nå nullvekstmålet.	Pågående	Strategi og utvikling, SMM
Prosjekt Europeisk mobilitetsuke	Holdningsskapende samarbeid med kommuner og andre aktører	Snu reisevaner over til gange, sykkel og kollektiv	16.-21. sep hvert år	Folkehelse, kommunikasjon, samferdsel, kommunene
Gjennomføring av et pilotprosjekt for utprøving av Ceequal i vegprosjekt	Sertifiseringssystem for miljø- og bærekraftprestasjon til infrastruktur- og anleggsprosjekter. Innføring og bruk krever opplæring, gjennomføring, erfaringsutveksling og nytteevaluering i etterkant	Kunnskapsbygging for mer klima- og miljøvennlig vegprosjekter	2021	Seksjon utbygging; SMM

Klimasats-prosjekter som skal omsøkes i 2021

Tiltak	Beskrivelse	Nytte/Effekt	År	Ansvar
Biokullproduksjon fra hageavfall	Utredning av pilotanlegg for pyrolyse ved Rygg næringspark. Hageavfall fra private og fra kommunene som innsatsfaktor. Mål om fullskala industriell produksjon om 3-4 år.	Økt ressursutnyttelse, sirkulærøkonomi	2021	Vestfold og Telemark fylkeskommune søker sammen med blant annet Tønsberg kommune.
Klimasmarte anskaffelser	En kursrekke for kommuner og private aktører i Vestfold og Telemark om klimasmarte anskaffelser.	Øke kompetansen i kommunal og privat sektor for å legge til rette for bedre anskaffelsesprosesser med økt klimafokus på både etterspørselssiden og tilbudssiden	2021	Klima- og energinettverket, klimasatsprosjekt

Jordhelse i frukthager	Forprosjekt om bedre komposteringsmetoder for å få riktig mikroorganismer og bedre jordhelse i frukthager.	Mål om bedre jordhelse, redusert behov for kunstgjødsel og plantevernmidler.	2021	NIK i samarbeid med Fylkesmannen, UiO, NLR og Telefrukt produsentlag
Innføring av klimabudsjett og -regnskap i vegprosjekter ved bruk av Veg-LCA	Pilotprosjekter for bruk av livsløpsanalyseprogrammet VegLCA, med fokus på vurdering av hvilke faktiske tiltak entreprenørene gjør for å redusere klimagassutslipp	Redusert klimagassutslipp som følge av bruk av klimabudsjett/regnskap i konkurranser som gir entreprenørene et insentiv til å velge klimavennlige løsninger	2021	Samferdsel, miljø og mobilitet
Termisk lagring av solenergi ved Bamble vgs	Detaljprosjektering av brønnpark for lagring av solenergi	Redusert klimagassutslipp fra drift av skolebygg ved bruk av fornybar energi og energieffektivisering	2021	Eiendom, ØSE
Utslippsfri byggeplass ved Bamble vgs	Bruk av utslippsfrie maskiner og produkter ved oppføring av nye Bamble vgs.	Redusert klimagassutslipp fra byggeplassen under hele byggeprosjektet	2021-2022	Eiendom, ØSE

<https://www.vtfk.no/globalassets/vtfk/dokumenter/samfunnsutvikling-internasjonalisering-og-klima/planer-og-strategier/rps/a-utvikle-vestfold-og-telemark---printvennlig.pdf>

<https://www.miljodirektoratet.no/tjenester/klimagassutslipp-kommuner/?area=1048&sector=-2>

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-33-20192020/id2765361/>

<https://industrialgreentech.com/download/veikart-for-en-klimapositiv-region-innen-2040/>

<https://www.regjeringen.no/contentassets/ada13c3d769a4c64a0784d0579c092f4/klimaavtale-i-jordbruket.pdf>

Plan for intermodal godstransport i Vestfold og Telemark, 2015

Klimafokus er en oversettelse av ordet «Scope» som benyttes i rapporteringen til Greenhouse Gas Protocol (GHG-protokollen).

Vestfold og Telemark fylkeskommune
vtfk.no

Postadresse: Postboks 2844, 3702 Skien

Besøksadresser: Fylkesbakken 10, Skien / Svend Foynsgate 9, Tønsberg

Kontakt: 35 91 70 00 / post@vtfk.no

